VERONICA PĂCURARU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

TRATAMENTUL LEXICOGRAFIC AL SEMNELOR LEXICALE POLISEMANTICE DIN DUBLĂ PERSPECTIVĂ COGNITIV-REFERENȚIALĂ CA MODALITATE A DEZAMBIGUIZĂRII LOR SEMANTICE

Abstract

This study is aimed to analyze the lexicographic approach of lexical polysemantic signs which, due to their semantic and referential specificity, are able to bear semantic ambiguities. We insist both on the theoretical principles and on the practical manners and tools that contribute to optimizing the semantic interpretation of the so-called signs and favours their semantic disambiguation.

Unitățile de registru ale dicționarului limbii, semnele lingvistice, deşi diferite ca structură şi ca natură semiotică, sunt în esență nişte unități ale limbajului verbal care, prin intermediul discursului lexicografic, se lasă a fi descrise concomitent şi ca unități de limbă, dar şi ca unități discursive, conform unui sistem de relații şi legături multiple, ce le caracterizează ca semne ale limbajului, plasate la cele două paliere ale sale şi raportate la extra-lingvistic. Tratamentul lexicografic al semnelor lexicale, ce reprezintă un tip de semne lingvistice cu un statut semiotic specific în raport cu alte semne lingvistice, urmează a fi operat, în virtutea specificității lor, din perspective multiple, la diferite niveluri unde ele funcționează şi care permit relevarea tabloului complet şi real al semantismului lor. Astfel, interpretarea semantică a semnelor lexicale presupune, în mod firesc, descrierea în diferite ipostaze inerente lor, ca unități ale limbajului verbal:

– la nivelul uzului, care este locul actualizării mai mult sau mai puțin plenare a conținutului semantic al semnelor lingvistice, precum şi al diferitor legături ce se pot stabili între semnele-cuvinte ce constituie prin sine limba ca un contract social. E de remarcat, aceste legături pot fi atât licite (proprii sau admisibile pentru cuvinte ca semne ale codului lingvistic), cât şi ilicite (inadmisibile sau improprii cuvintelor ca unități ale codului);

– la nivelul raporturilor gândire-semne, prin prisma cărora se impune tratarea semnificațiilor semnelor în funcție de apartenența la diverse clase ontologice a referenților la care trimit ele şi, respectiv, a semnelor care îi reprezintă la diferite clase de cuvinte-părți de vorbire, căutându-se a releva prin acest demers interpretativ, în special, categoriile semantico-lexicale şi trăsăturile de sens diferențiale, caracteristice semnelor la nivelul fiecăreia dintre semnificații (în cazul semnelor polisemantice) şi care se lasă a fi exprimate, preponderent, în termenii semanticii cognitive;

– la nivelul actelor de vorbire, cărora le corespund diferite spații de referință, marcate de limbă prin mijloacele-i inerente, în speță, semnele lingvistice, în virtutea capacității

BDD-A6932 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)

sale de a construi şi reprezenta verbal universul (real şi/sau imaginar) la care ea se referă. Indubitabil, la acest nivel de interpretare a lor, semnele lexicale impun atât o abordare semantico-referenţială, cât şi una pragmatică, ultima presupunând luarea în considerare a componentelor pragmatice ale comunicării realizate prin intermediul semnelor lingvistice (pentru interpretarea semantică a semnelor lexicale importă, în particular, analiza rolului în constituirea sensului a unor factori pragmatici ai comunicării precum sunt contextul situaţional-discursiv, diferite intenţii şi stări ale locutorilor etc.).

Din raţiuni preponderent lexicografice, dar şi pentru a pune în evidenţă statu-quoul semnelor lexicale sub aspect semantic, în raport cu alte semne lingvistice, considerăm oportun a insista asupra unor criterii de delimitare a semnelor lexicale de alte tipuri de semne lingvistice. Astfel, în deplină conformitate cu natura lor semiotică distinctă, semnele lingvistice se constituie în trei categorii principial distincte: semne lexicale, gramaticale şi indexicale. Dintre toate aceste categorii, doar semnele lexicale comportă sens lexical autonom, care, deşi în mod diferit, se actualizează la ambele paliere ale limbajului (în limbă, şi în discurs), în timp ce semnele gramaticale contribuie doar la exprimarea diferitelor rapoarte dintre semnele lexicale în discurs şi, într-o măsură anumită şi de o manieră specifică, la precizarea sensului semnelor lexicale, iar semnele indexicale reprezintă, de fapt, nişte substitute simbolice ale semnelor lexicale, întrucât capătă sens doar în discurs, şi acesta poate fi identificat cu precizie doar prin raportarea la situaţia discursivă în care sunt enunţate semnele indexicale şi la referentul la care ele trimit prin co-referinţă, împreună cu un semn lexical. O atare abordare a semnelor lingvistice este conformă, în primul rând, statutului lor funcţional-semiotic diferit, iar în al doilea rând, ea corespunde plenar obiectivelor de identificare şi descriere a semantismului semnelor lexicale în dicţionarul limbii, i.e. scopului de dezambiguizare semantică a semnelor respective, atunci când polisemia şi omonimia ca trăsături inerente lor sunt în joc.

Totodată, se impun unele precizări privind statutul şi esenţa adevărată a dicţionarului limbii. Or, în mod tradiţional (şi, bineînţeles, eronat) se mai consideră că dicţionarele limbii ar fi nişte inventare de unităţi ale limbii sau nişte registre de artefacte şi că ele ar descrie doar limba, în exclusivitate. În realitate însă, dicţionarele sunt lucrări lexicografice în care limba şi discursul se întrepătrund realmente, ca două instanţe ale limbajului verbal, ce reprezintă adevăratul obiect al interpretării şi descrierii în dicţionar. Astfel se face că, graţie aplicării unor principii teoretice riguroase şi punerii în uz a unor tehnici şi instrumente lexicografice adecvate, limba, deşi în esenţă o abstracţie, un artefact, „pe care îl putem abstrage noi din vorbire sau din ceea ce ştim… ([…] or limba, se ştie, există în conştiinţa vorbitorilor […] la nivelul tradiţiilor comune ale comunităţilor […])" [Coşeriu 1996, p. 140], este prezentată în dicţionarul limbii nu doar ca o nomenclatură, ca un registru de unităţi semnificative, ci „ca dimensiune a vorbirii" [Coşeriu 1996, p. 139], „ca o încrucişare de constrângeri şi de restricţii socio-istorice, ca un plurilingvism intern, situaţional" [Mazière 1996, p. 138]. În acelaşi context, academicianul Silviu Berejan afirma că „dicţionarul limbii trebuie, de fapt, să descrie concomitent două realităţi: cuvântul ca element al sistemului limbii (prezentat în termeni riguroşi, de ordin morfosemantic şi morfosintactic, preluaţi din teoria limbii), şi cuvântul ca element al activităţii discursive, prin prisma comportamentului său în diversele sfere de funcţionare a sa, altfel spus, cuvântul ca obiect social, istoric şi cultural, prezentat prin intermediul unor termeni mai puţin stricţi, care ţin de o viziune a lumii mai degrabă intuitivă. Cert e însă că limita dintre

BDD-A6932 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)

aceste două obiecte ale descrierii în dicționarul explicativ rămâne mereu difuză" [Berejan 1988, p. 14 (traducerea din limba rusă în română ne aparține, V. P.)].

În același timp, analiza dicționarelor contemporane demonstrează că, deși descrisă în cea mai mare parte în sincronie, ca un ansamblu de artefacte în aparență static, limba este totuși prezentată în dicționarul limbii în dinamică, grație punerii în uz a unor instrumente lexicografice cu orientare funcțională, care permit delimitarea diferitor semnificații ale semnelor-cuvinte polisemantice, în special, prin relevarea mecanismelor de construcție a sensului ce corespund fiecărei semnificații în parte și pe care limba le vehiculează și le furnizează, de fapt, discursului. Astfel, dicționarele limbii constituie, fără îndoială, adevăratele depozitare ale funcționării reale a unei limbi istorice, chiar și din motivul că, în demersul lor descriptiv, ele au ca punct de plecare discursul, și nu sistemul limbii: or, datele din dicționar se bazează pe analiza prealabilă a unei multitudini de corpusuri de exemple-ocurențe ale diferitelor semne ale codului lingvistic, reprezentând eșantioane extrase din operele unor autori consacrați și din alte texte de referință scrise în limba respectivă, care permit reperajul diferitelor sensuri actuale ale cuvintelor limbii descrise. În rezultatul utilizării diferitor instrumente caracteristice tehnicilor lexicografice în operațiile de descriere a unităților lingvistice care constituie registrul lor, dicționarele contemporane ajung să ofere locutorilor o serie de indicații de natură normativ-prescriptivă, care urmăresc buna funcționare a cuvintelor limbii și răspund totodată obiectivelor unei comunicări verbale eficiente în limba respectivă. Aceste indicații vizează, în special, modelele pre-existente de producere/interpretare a sensului. În dicționar, ele compar sub diverse forme de manifestare concretă: fie ca indicații metalingvistice privitoare la actanții potențiali ai acțiunilor, stărilor, relațiilor, calităților redate de semnele descrise, fie ca exemple-matrice, exemple-citate, exemple-colocații (structuri fixe) etc., toate având în esență menirea să pună în lumină caracteristicile lexico-semantice ale actanților potențiali.

Dacă e să revenim la ideea conform căreia semnele lingvistice ar constitui, în aparență, obiectul de interpretare și descriere a dicționarului limbii, se impune a preciza că, dintre toate tipurile de semne lingvistice menționate anterior, doar semnele lexicale au capacitatea de referențialitate, doar ele unicele comportă sens referențial autonom, adică trimit nemijlocit la un referent – obiect, lucru, fenomen extralingvistic, cu existență reală sau imaginară. Totodată, referința semnelor este de natură diferită, actuală sau virtuală. Astfel, referința unui semn e virtuală nu în funcție de modul în care el desemnează ceva, ci în măsura în care ceea ce desemnează semnul corespunde condițiilor pe care trebuie să le satisfacă obiectul, lucrul, fenomenul la care se referă semnul în cauză ca unitate a codului lingvistic; referința virtuală trimite, de obicei, la un referent tipic, în timp ce referința actuală este în conexiune cu un referent particular, concret. Or, sub acest unghi, semnele lexicale descrise în dicționarul limbii vor prezenta referință virtuală.

Evident, în virtutea caracteristicilor inerente relevate mai sus, tratamentul lexicografic al semanticii semnelor lexicale impune o abordare de pe poziții multiple: semantico-cognitivă, semantico-referențială, pragmatică etc., și numai o abordare pluridimensională a lor poate permite a pune în evidență specificitatea semantismului acestor semne, precizându-l și adecvându-l maximal la referenții la care trimit ele și oferind totodată locutorilor niște modele eficiente de producere/interpretare a sensului, care iau formă de definiție lexicografică și de mențiuni lexicografice de natură funcțional-prescriptivă.

BDD-A6932 © 2010 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)

Cum conținutul semantic al semnului lexical este, în general, analizabil şi explicabil, în dicționarul limbii interpretarea sensului semnelor lexicale se realizează preponderent prin intermediul definiției lexicografice analitice (perifrastice). Definiția lexicografică analitică a sensului reprezintă în esență expresia lui cognitiv-referențială, întrucât ea permite a desemna obiectul, lucrul, fenomenul etc. din realitatea extralingvistică, cărora prin convenția locutorilor limbii respective li se atribuie sau li se contestă anumite trăsături particulare. În acest context, la definirea sensului unui semn lexical, în special al unuia polisemantic, se impun o serie de constrângeri de ordin semantico-cognitiv şi semantico-referențial. Ele vizează **categorizarea** [Kleiber 1991] şi **asignarea de trăsături definitorii distinctive**, iar ca urmare, **stabilirea gradului de pertinență lingvistică** a definiției elaborate a sensului semnului. Evident, problemele care pot apărea la definirea sensului unui semn lexical sunt de natură a stabili categoremul (cuvântul identificator al definiției) şi gradul de adecvare a definiției conținutului semantic definit al semnului cu obiectul, lucrul, fenomenul descris, precum şi de a face ca definiția sensului semnului să răspundă în cea mai mare măsură necesităților de comunicare ale locutorilor.

Pentru definirea adecvată a sensului unui semn-cuvânt, este important a realiza o serie de operații de natura semanticii cognitive şi a celei referențiale, şi anume: alegerea corectă a cuvântul identificator cu funcție de categorizare; identificarea trăsăturilor de sens care trebuie reflectate în definiția analitică a sensului unui semn lexical, pentru ca ea să corespundă condițiilor unei întrebuințări referențiale, exprimate în termenii de semantică a prototipului prin „condițiile necesare şi suficiente" [Kleiber 1991] pe care un referent trebuie să le întrunească pentru a putea fi desemnat printr-un anumit semn lexical. Din rațiuni practice, care vizează exprimarea optimală a trăsăturilor de sens distinctive ale semnului descris, precum şi pentru asigurarea unui înalt grad de pertinență lingvistică a definiției sensului, se impune elaborarea unor modele-matrice de definire a sensului cuvintelor aparținând la diversele clase lexico-gramaticale. În scopul delimitării diferitelor sensuri ale unui cuvânt polisemantic şi al adecvării definiției sensului cu referenții corespunzători, definiția perifrastică a sensului unui substantiv ar trebui să răspundă, total sau parțial, condițiilor unei structuri stereotipice de modelul următor:

FOCALIZĂRI ***ale sensului semnului lexical*** **redate prin verbe-relatori metalingvistici**	**RELEVANȚE** ***specificate ale semantismului semnului lexical***
1. a semnifica = a fi *relator atributiv generic implicit*	**Categoria lexico-semantică** **a semnului-cuvânt definit**
2. a fi *relator atributiv* (*implicit sau explicit*)	**Trăsături semantice** ***Calificativ-descriptive***
3. a avea *relator atributiv* (*implicit sau explicit*)	**Trăsături semantice** ***Calificativ-descriptive***
4.1. a face1 *relator atributiv* (*implicit sau explicit*), *cu sens neperformativ* **4.2. a face2** *relator atributiv* (*implicit sau explicit*), *cu sens performativ*	**Trăsături semantice** ***funcțional-descriptive***

BDD-A6932 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)

Astfel, o definiție lexicografică formulată conform acestui stereotip de descriere a sensului răspunde, în primul rând, necesităților de dezambiguizare semantică a semnelor lexicale polisemantice, deoarece ea permite atât a scoate în evidență categoria lexico-semantică, cât şi a releva trăsăturile semantice diferențiale, la nivelul fiecăruia dintre sensurile semnului, contribuind prin aceasta la delimitarea diferitelor semnificații ale semnului polisemantic în cadrul codului limbii, în primul rând. Pentru conformitate, a se vedea definițiile de dicționar ale sensurilor semnului lexical ***cuisinière*** din limba franceză, care, fiind construite prin prisma modelului de mai sus, fac posibilă dezambiguizarea semantică a semnului lexical în cauză [evidențierile din exemplele prezentate în continuare ne aparțin, *V.P.*]:

(1) cuisinière *n. f.* **1**. Personne [*focalizarea 1.*] chargée de [*focalizarea 2.*] préparer les aliments [*focalizarea 4.2.*]. **2**. Appareil [*focalizarea 1.*] destiné à [*focalizarea 2.*] la cuisson des aliments [*focalizarea 4. 2.*] et muni d'un four [*focalizarea 2.*].

(*Larousse Lexis* 1987)

Cel puțin două dintre dimensiunile pertinente şi respectiv problematice ale referinței ca inerență a semnului lexical au un impact nemijlocit asupra definirii sensului semnului. Este vorba, pe de o parte, de sensul semnului lexical raportat la valoarea lui referențială, iar pe de altă parte, de potențialul referențial al diferitelor semne lexicale şi de modul de exprimare de către ele a referinței, aflate, în special, în funcție de apartenența semnelor la clasele de cuvinte – părți de vorbire [a se vedea, în speță: Ducrot 2002, Rastier 1998].

Or, cu toate că semnele lexicale, fără deosebire de apartenență la clasa lexico-gramaticală, posedă în sistemul limbii semnificație, totuşi ele diferă prin modul de înfăptuire a actului de referință. Astfel, substantivele sunt semnele lexicale care se caracterizează prin referință autonomă, în cea mai mare parte: de fapt, anume substantivele sunt acele semne lingvistice care decupează nemijlocit continuum-ul sensibil într-o lume de obiecte, lucruri, fenomene etc., însă obiectul la care trimite substantivul nu trebuie considerat ad litteram, în sensul strict de substanță: or, substantivul ca semn lexical poate exprima atât obiecte referențiale, cât şi nereferențiale. În acelaşi timp, adjectivele şi verbele, în virtutea naturii lor referențiale specifice, nu au puterea, ca semne lexicale, de a îndeplini independent actul de referință, întrucât nu constituie prin sine obiecte în sensul larg al cuvântului, ci ele participă doar la descrierea obiectelor, prin intermediul caracteristicilor şi însuşirilor acestora pe care le exprimă. Iar descrierea unui obiect nu poate servi la referință decât dacă ea comportă cel puțin un substantiv. Iată de ce, sub aspect referențial, semantica adjectivelor şi a verbelor e dependentă de substantiv, şi de aceea ea poate să se actualizeze doar prin mijlocirea substantivului. Deci pentru a preciza sensul unui verb sau al unui adjectiv, din perspectivă referențială se impune a le raporta pe acestea la substantivul (sau la substantivele) care sunt apte de a contribui la precizarea valorii lor referențiale ca semne lexicale. În context lexicografic, această trăsătură semantico-referențială a verbelor şi a adjectivelor se exprimă prin termenii de „context" şi „contextualizare", ultimul vizând nemijlocit operația de plasare a verbului sau a adjectivului într-un context lingvistic pertinent şi necesar pentru actualizarea sensului său şi, totodată, congruent modului de înfăptuire a actului de referință de către verbul sau adjectivul descris.

Pentru verbe, în special, contextul lingvistic este deosebit de important, şi el se constituie esențialmente din actanții de stânga şi de dreapta – subiectul şi/sau obiectul semantic; astfel contextul reprezintă, în codul limbii, posibilitățile combinatorii selective

BDD-A6932 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)

ale verbului, pentru fiecare dintre semnificațiile sale (dacă verbul e polisemantic). Pentru conformitate, a se vedea tratamentul lexicografic al unor verbe polisemantice din limba franceză, prezentat mai jos. Este evident că, pe lângă descrierea sensurilor verbului prin intermediul unor definiții perifrastice, analitice, care redau categoriile lexico-semantice şi diferențele de sens pertinente, cu ajutorul unor mențiuni lexicografice speciale, de natură metalingvistică, sunt puse în relief contextele lingvistice potențiale ale verbelor, doar în funcție de care verbele descrise sunt apte de a înfăptui actul de referință:

(2) hiberner I. *v. intr.* (*sujet nom désignant certains* ***animaux***) ← Passer l'hiver dans un état d'engourdissement. **II.** *v. tr*: ***Hiberner*** ¬ ***un malade***, provoquer chez lui un abaissement considérable de la température du corps par des moyens physiques et l'emploi de produits pharmaceutiques.

(*Larousse Lexis* 1987)

(3) semer *v. tr.* **1.** ***Semer*** ¬ ***des grains***, les mettre en terre afin de les faire germer: ***Semer*** ¬ ***du blé, des légumes.*** **2.** ***Semer*** ¬ ***quelque chose*** **(*nom concret*)**, jeter ça et là : ***Semer*** ¬ ***des fleurs sur le passage de quelqu'un.*** **3.** *Fam.*: ***Semer*** ¬ ***quelqu'un***, Se débarrasser de lui, lui fausser compagnie, spécialement en le devançant. ***Le type este sur ses tallons. Pour le moment, elle n'a pas envie de le semer.*** (R. Queneau).

(*Larousse Lexis* 1987)

Evident, ca operație metalingvistică, contextualizarea se realizează în dicționarul limbii cu ajutorul unor instrumente lexicografice specifice – mențiunile lexicografice – şi/sau prin intermediul exemplelor de diferite tipuri: exemple-matrice, exemple-citate etc. Se consideră că specificările referitoare la posibilitățile combinatorii selective ale semnelor lexicale-verbe ar ține, în exclusivitate, de tipul mențiunilor lexicografice gramaticale. În realitate însă lucrurile sunt cu mult mai complexe decât se arată la prima vedere, întrucât, deşi ele urmăresc în dicționar punerea în lumină a potențelor combinatorii ale verbelor ca pe niște trăsături pertinente ale lor în calitate de semne lexicale, indicațiile lexicografice utilizate în acest scop nu sunt de natură pur gramaticală, exclusiv, deoarece ele relevă nu doar distribuția sintactică, dar, mai ales, pun în evidență caracteristicile semantico-lexicale ale actanților semnelor lexicale cu structură semantică actanțială, care sunt, preponderent, verbele, adjectivele, precum şi unele substantive. Iată de ce astfel de mențiuni lexicografice se constituie într-un tip aparte – cel care înglobează indicatorii metalingvistici şi parafrazele metalingvistice de natură funcțional-sintactică şi funcțional-semantică; altfel spus, ele reprezintă aşa-zisele mențiuni valențial-distributive semantice, şi rolul lor în descrierea semnelor lexicale cu semantică actanțială este deosebit de important, mai ales în cazurile când se impune necesitatea delimitării diferitelor semnificații ale unor semne lexicale polisemantice. Or, astfel de mențiuni lexicografice care descriu posibilitățile combinatorii selective ale semnelor cu structură semantică actanțială reprezintă, de fapt, condițiile suficiente şi necesare pentru corelarea semnelor descrise, din punct de vedere semantic şi sintactic, cu o definiție adecvată a sensului lor. Mențiunile de acest tip redau deci condițiile necesare (= contextul) care i-ar permite verbului să înfăptuiască actul de referință; ele îi ajută locutorului să selecteze, prin excludere, una dintre semnificațiile verbului polisemantic, pe cea congruentă cu anumite componente referențiale şi cu o situație discursivă anumită.

Grație faptului că el inserează mențiuni lexicografice privitoare la combinabilitatea semnelor descrise, dicționarul limbii se transformă pentru locutori într-un excelent corpus

BDD-A6932 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)

de stereotipii discursive-matrice funcțional-semantice, funcțional-sintactice şi funcțional-stilistice (în fond, nişte modele de fraze sau de sintagme, cu caracter generalizant**,** care comportă un caracter prescriptiv şi ilustrează totodată relațiile dintre cuvinte cel mai frecvent întâlnite în discurs). În ansamblu, acestea reprezintă practic nişte formule de exprimare-structuri comunicative, ce provoacă locutorii la construirea sensului, şi nicidecum la re-construirea unui sens deja existent**.** Se poate afirma că, în virtutea acestor corpusuri de natură normativ-prescriptivă, dicționarul limbii devine, de fapt, locul de intersectare a limbii cu discursul şi de contestare a autonomiei semnului.

Adjectivul, ca semn lexical care, prin natura sa referențială, participă doar la descrierea obiectului-referent, punând în valoare diversele caracteristici ale obiectului-referent, fără însă a putea înfăptui independent actul de referință, pentru definirea sensului său actual impune, de asemenea, o abordare din perspectivă semantico-referențială. Drept exemplu concludent pot servi în acest sens adjectivele cromatice esențiale, ale căror sensuri principale se lasă definite doar de o manieră relativă, prin raportarea la un referent care acuză culoarea denumită de adjectiv, în timp ce pentru precizarea sensurilor secundare ale acestor adjective, dicționarele indică, de obicei, referentul concret, obiectul care acuză calitatea respectivă. A se vedea, pentru conformitate, exemplele de mai jos, ce reprezintă adjective cromatice, în română şi în franceză:

(4) verde *adj*. **1**. Care este de culoarea ierbii, a frunzelor, a vegetației de vară. **2.** Plin de sevă; viu. ***Arbore întotdeauna verde*. 3**. ***lemn verde*,** lemn umed şi plin de sevă. **4**. (*despre fructe*, *cereale*) Care nu a ajuns la maturitate; crud; necopt. […]

(*Şăineanu 1998*)

(5) negru *adj*. **1.** Care este de culoarea cea mai închisă; asemenea funinginii, penelor de corb, nopții adânci. ***Stofă neagră*. 2.** (*adesea fig*.) Lipsit de lumină; cufundat în întuneric; întunecat. ***Noapte neagră*.** […]

(*Şăineanu 1998*)

(6) blanc, blanche *adj***.** [Après le nom] **1.** Se dit d'une couleur analogue à celle du lait ou de la neige. ***Un vieillard aux cheveux blancs*. 2.** Se dit de ce qui n'est pas sali, terni, etc. ***Mettre des draps blancs*. *Une page blanche*. 3.** par opposition à *sombre*, Se dit d'une couleur proche du blanc. ***Vin blanc*.** . […]

(*Larousse Lexis* 1987)

(7) vert, e *adj*. **2.** Se dit des végétaux qui ont encore de la sève, qui ne sont pas secs. ***Bois vert*. *Haricots verts*. 3.** Se dit de ce qui n'est pas mûr, de ce qui n'est pas arrivé à maturité. ***Pomme verte*.** . […]

(*Larousse Lexis* 1987)

Unul dintre elementele de bază în operațiile de identificare semantică a unui adjectiv, în special a unuia polisemantic, îl constituie raportul dintre intensiune şi extensiune, accentul punându-se pe extensionalitatea adjectivului, căreia îi revine rolul principal în operația de identificare a diferitelor semnificații ale adjectivului ca semn lexical şi, prin urmare, de înlăturare a ambiguităților semantice iminente adjectivului polisemantic în cadrul sistemului funcțional al limbii. Dicționarele precizează, de obicei prin intermediul unor notații metalingvistice cu caracter de parafrază, indiciile referențiale ale determinatului/determinatelor potențial/potențiale al(e) adjectivului (i.e., trăsăturile pertinente ale referentului/referenților purtător/purtători în mod obişnuit al/ai calității denumite de adjectiv). Acestea din urmă definesc selecția combinatorică a adjectivului în

BDD-A6932 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)

raport cu actantul lui de stânga. În dicționarele limbii franceze, de exemplu, determinatele unui adjectiv polisemantic (i.e. caracteristicile lui extensionale) sunt prezentate, de cele mai multe ori, ca parte componentă a definiției lexicografice, prin intermediul unor parafraze metalingvistice de tipul: „Se dit de…", „Relatif au…", plasate pentru fiecare dintre intensiuni în capul definiției analitice. A se vedea, de exemplu:

(8) amateur *adj*. *et n*. **1**. Se dit de quelqu'un ← qui s'intéresse à un art ou à une science pour son plaisir: ***Quelques musiciens amateurs formaient l'orchestre***. … **3.** *Péjor*. Se dit de quelqu'un ← qui manque de zèle ou de compétence dans ce qu'il fait: ***Un historien, même s'il est un amateur, a toujours des documents.*** (*Camus*).

(*Larousse Lexis* 1987)

În concluzie, vom constata că abordarea semnelor lexicale dintr-o dublă perspectivă, semantico-cognitivă şi semantico-referențială, corespunde realmente naturii semantice şi semiotice particulare a semnelor de acest tip. Totodată, practica demonstrează că doar conjugarea celor două demersuri în tratamentul lexicografic al semnelor lexicale polisemantice, în speță, poate răspunde necesităților de dezambiguizare semantică a lor ca unități ale limbajului verbal, care, în mare măsură, sunt apte de a genera ambiguitate semantică.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Berejan 1988 — Silviu Berejan. *Современные требования лингвистической теории и реальные нужды практики в словарном деле*, în *Теория языка и словари*. – Chişinău, Ştiința, 1988.

Coşeriu 1996 — Eugen Coşeriu. *Lingvistica integrală*. *Interviu cu Eugeniu Coşeriu realizat de Nicolae Saramandu*. – Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1996.

Ducrot 2002 — Oswald Ducrot, Jean-Marie SCHAEFFER. *Nouveau dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*. – Paris, Éditions du Seuil, 2002.

Kleiber 1990 — Georges Kleiber. *La sémantique du prototype*. *Catégories et sens lexical*. – Paris, PUF, 1990.

Mazière 1996 — Francine Maziere. *Le Dictionnaire de l'Académie* (*1694*) *et la préédition de 1687*,în *Histoire et grammaire du sens*. Sous la direction de Sylvain Auroux, Simone Delesalle et Henri Meschonnic. – Paris, A. Colin, 1996, p. 124-139.

Rastier 1987 — Fr. Rastier. *Sémantique interprétative*. – Paris, PUF, 1987.

SURSE DE EXEMPLE

Larousse Lexis 1987 — Larousse Lexis. *Dictionnaire de la langue française*. – Paris, Librairie Larousse, 1987.

Şăineanu 1998 — Lazăr Şăineanu. *Dicționar universal al limbii române*. – Chişinău, Litera, 1998.

BDD-A6932 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:00:23 UTC)